

Van de Redactie

**Het e-mailadres van Mevr. C.Hoving is veranderd.
Uw mail kunt u de volgende keer sturen naar:**

christahoving@hotmail.com

de redactie

OPROEP

In de week van 4-10 september is het de bedoeling dat er weer gecollecteerd wordt voor het K.W.F.

Dit is voor de kankerbestrijding.

Petra Wieringa zorgde de laatste jaren voor het uit- en inleveren van de collectebussen.

Nu zij is verhuisd is mij gevraagd om dit over te nemen.

Voor een zo goed doel als dit wil ik dat graag doen.

Maar..... nu blijkt dat er geen collectanten genoeg zijn.

Nu is mijn vraag of er mensen zijn die een klein beetje tijd willen opofferen om in die week te collecteren.(4-10 sept)

Er zijn in totaal 5 personen die al collecteren , nl. in Bovenkiel tot aan de Blinkbrug en voor de Zuidlaarderweg en Nieuw Compagnie.

Voor het stuk Dorpsstraat en Pieter Venemakade vanaf de Blinkbrug richting Zuidlaarderweg en de Sluisweg is nog niemand.

Dit is een heel stuk, dus ik hoop dat er toch een stuk of vier personen zich melden.

Vele handen maken licht werk.

Vriendelijke groeten. Anja Huisman

Dorpsstraat 314

9605 PJ Kiel Windeweer

Tel. 492072

Stichting Dorpsevenementen Kiel-Windeweer

Het Paasvuur

Wij, als organisatie, kijken terug op een goed geslaagd en druk bezocht evenement. Gedurende een aantal dagen werd er ca. 750 m³ snoeihout ingezameld, zodat er een enorme paasbult ontstond.

Iedereen werd weer op een eenvoudige manier van zijn/haar snoeihout (afvalhout werd geweigerd) verlost, hetgeen door een aantal mensen zo werd gewaardeerd, dat men spontaan een gift of versnaperingen aanbood.

Helaas zorgde het ophalen van het snoeihout hier en daar voor overlast en boze reacties, met name op de P.V. kade. Dit werd natuurlijk versterkt doordat de Blinkbrug niet “beschikbaar” was.

Op eerste paasdag werd het vuur dan eindelijk ontstoken door de fakkeldragende jeugd van groep 8 van de basisschool. De wind was een “kleine” spelbreker, de fakkels branden te snel op.

Als organisatie willen wij ouders erop wijzen, dat een bezoek aan het paasvuur onder hun verantwoordelijkheid valt. Wij moesten te vaak kinderen op de gevaren van spelen met brandende takken e.d. wijzen. Ook hebben wij vorig jaar al gewezen op het verdwijnen van bierflesjes in het vuur, maar ook dit jaar zijn er weer 55 flesjes in het vuur gegooid. Een gedeelte hiervan op maandagmorgen! Het glas kan vervelende gevolgen hebben voor de eigenaar van de grond.

-4-

Tot slot willen wij iedereen bedanken voor zijn/haar inzet. Een speciaal woord van dank aan fam. F.H. de Jonge voor het beschikbaar stellen van de grond, aan Aannemersbedrijf Van Delden voor het beschikbaar stellen van de schaftkeet, aan Nieboer Recycling voor het beschikbaar stellen van koffie e.d., aan Cymac B.V. voor het beschikbaar stellen van de aggregaat en toilet, aan de mensen die tractoren en wagens beschikbaar hebben gesteld en aan alle vrijwilligers die zich spontaan en enthousiast hebben aangemeld. Zonder jullie hulp was het allemaal niet gelukt!

Het Bestuur Stichting Dorpsevenementen Kiel-Windeweer

Beste Dorpsgenoten,

De reumacollecte ligt alweer een poosje achter ons maar ik wou toch nog even de stand van zaken doorgeven.

We konden ,door omstandigheden, jammer genoeg niet overal langskomen. Janny en Tjarri hebben dat proberen op te vangen en dat is ook nog vrij goed gelukt, vergeleken met de eindstand van het vorig jaar.

Grietje Kempinga Alie Ramaker, Jeannet Winters, Wilma Horlings, Janny Kielman en Tjarri Kok worden heel hartelijk bedankt voor alle tijd die ze er voor uitgetrokken hebben. Ik kan elk jaar weer een beroep op hen doen .

Iedereen heeft het druk, maar ze doen het toch maar weer!!

De opbrengst dit jaar was 328 euri en 41 eurocent. Heel mooi!

De gevers ook weer heel hartelijk bedankt want met zijn allen is dit een mooi bedrag voor Kielwindeweer.

De collectantes hebben alweer toegezegd dat ze het volgend jaar ook weer paraat zullen zijn, dus tot maart 2007.

Vriendelijke groeten van Koosje Kok-Schuringa, namens het Reumafonds. Telefoon 491555.

-5-

Vereniging Plaatselijke Belangen
Kiel-Windeweer en Nieuwe Compagnie

Secretariaat:

Pieter Venemakade 7
9605 PK Kiel-Windeweer

Wandelpad naast Dorpsstraat 106a

Zoals een aantal van u weet loopt er een wandelpad ter hoogte van Dorpsstraat 106a. De gemeente gaat het wandelpad wat verfraaien en er een schelpenpad van maken. Zo kunnen we er in Kiel nog meer van genieten. Veel plezier!

Paddestoelen wijzen de weg.

De afgelopen weken was het zo ver. Op voorspraak van veel fietsende dorpsbewoners zijn er een aantal anwb-paddestoelen in het dorp geplaatst. U raakte de weg zonder paddestoelen toch al niet kwijt, maar nu kunnen anderen die ons dorp aan doen, ook hun weg vinden van ons dorpen naar andere mooie plekken in de buurt.

Feestelijke bijeenkomst op 5 mei

In ons prachtige dorp volgen de ontwikkelingen zich snel op; wat op de jaarvergadering nog toekomst leek, is inmiddels realiteit geworden. We willen u dan ook graag uitnodigen om u te informeren over deze ontwikkelingen en met ons mee te denken om ons dorp nog nadrukkelijker op de kaart te zetten. Hiervoor organiseren wij een bijeenkomst op 5 mei aanstaande om 20.00 uur in 't Woldhuus. Wij nodigen wij u uit om actief met ons mee te denken met het volgende. Het predikaat 'beschermd dorpsgezicht' is toegekend en dat mag niet ongemerkt voorbijgaan. Aan ons als inwoners van Kiel-Windeweer dan ook de

schone taak hier een plan voor te ontwikkelen. We gaan hierbij gebruikmaken van een techniek die ieders mening tot zijn recht doet komen! Bruist u nu al van ideeën? Aarzel dan niet en plaats ze op het forum op onze website (www.kiel-windeweer.nl) of breng ze in op 5 mei!

-8-

We zien u graag op 5 mei in 't Woldhuus.

Volgende vergadering VPBK

De volgende vergadering is dinsdag 9 mei om 20.00 uur in 't Woldhuus. Heeft u punten die u met ons wilt bespreken? U bent van harte welkom. Wel graag even aanmelden bij de secretaris: Mariken Ligtoet 491688 of via de mail: vpbk@kiel-windeweer.nl.

DE VERJAARDAGEN

Wij hebben deze maand ook weer 2 verjaardagen. Op 18 mei wordt Karst de With 14 jaar. En op 26 mei viert Jannet Panneman haar 15^e verjaardag . Allebeide van harte gefeliciteerd en een fijne dag toegewenst.

KROEG DICHT

Helaas hebben de mensen die me vertelden dat het niet zou lukken gelijk gekregen.

Er waren een paar hele leuke avonden, maar het werd al vrij snel duidelijk dat het niet zou worden wat ik voor ogen had.

Dus stop ik er mee, jammer, maar het is niet anders.

Misschien dat het op een andere plek met andere mensen wel lukt; ik hoop het, want een gezellige buurtkroeg lijkt me nog steeds heel leuk.

Bedankt en tot ziens.

Wilja

-9-

Collecte Amnesty International

Hoewel er wordt beweerd dat er bij collecten minder wordt gegeven, mocht Amnesty International zich gelukkig prijzen, afgelopen februari.

In Slochteren werd € 444 en Hoogezand-Sappemeer € 952 opgehaald. De totale opbrengst is op een paar euro na gelijk aan die van vorig jaar.

In Kiel/ N.Compagnie is 328 euro gegeven, 41 minder dan in 2005.

Het geld wordt goed besteed. Er wordt onderzoek gedaan naar marteling in (geheime) gevangenissen, straffeloosheid na verkrachting, arrestatie mensenrechtenactivisten, verdwijning en marteling, geweld tegen vrouwen, kindsoldaten, opsluiting voor vrije meningsuiting, en vele andere gruwelijkheden, wereldwijd. Regeringen worden benaderd om onrecht ongedaan te maken. Vorig jaar zijn weer veel successen geboekt, mensen zijn (vervroegd) vrijgelaten of beter behandeld, of ze hebben eindelijk een proces gekregen.

De werkgroep Amnesty Hoogezand Sappemeer bedankt alle gulle gevers en de collectanten voor hun geld en tijd!

Hanneke Keij.

Kiel-Windeweer

2005

Sport Vereniging Kielwindeweer

Secr: Kalkwijk 56, 9603 TD Hoogezand

Internet : www.svk2005.nl E-mail: info@svk2005.nl

Jeugdvolleybal slaat aan !

Vrijdag 31 maart heeft SVK een proefles volleybal gegeven. De les is bestemd voor jeugd tot 15 jaar. De les werd gegeven van 15.30 tot 16.45 zodat de leerlingen direct vanuit school naar de gymzaal konden lopen. Bij binnenkomst bleken 31 leerlingen klaar te staan. Dit is natuurlijk geweldig. Meer nieuws betreft het feit dat Marleen van Delden zich heeft aangemeld als leidster. Marleen volleybald al jaren en wil deze sport graag overbrengen op de jeugd.

De les begon met en warming-up, direct gevolgd door de bovenhandse techniek. Dit bleek voor velen nog een lastige opgave, maar daar zijn de trainingen dan ook voor. We verwachten een leuke groep over te houden na de vakantie waarmee we gericht aan de slag kunnen gaan. Na de techniek begon een overgooispel in vier vakken waarbij tussendoor de leerlingen nog werden getrakteerd op een mars, lion of bounty. Dit zorgde voor de nodige energie. Het bleek ultieme chaos en dat was geweldig om te zien. Tot slot werd er een partijtje gespeeld in 4 vakken zodat iedereen in een kleine groep vaak aan de bal kwam.

Op de volgende dagen wordt nog training gegeven:

28 april	16 juni
5 mei	23 juni
12 mei	30 juni
19 mei	7 juli
2 juni	14 juli

De kosten zijn slechts 10 euro en dient contant naar de training te worden meegenomen.

Voor vragen kunt u bellen naar Ary, 06-41300753

-11-

Voetbalvereniging "Kiel-Windeweer" (vervolg)

Op het oude veld besluiten een aantal spelers om op zaterdag hun wedstrijden te spelen. Bekende en goed voetballende Kielsters keren terug naar hun vereniging. Glansrijk wordt men het eerste jaar kampioen. En het jaar daarop met spelers als Heino Bakker, Henk Martijn, Jan ten Hoeve, Henk Barkhuis, Herman Niehuis (Nieuwe Compagnie) eindigt men weer hoog. In de strijd om de Martinibokaal wordt de halve finale bereikt en moeten we in Peize afhaken. In het Nieuwsblad van het Noorden worden de prestaties geroemd.

Eervol wordt er gestreden op het oude veld aan de Dorpsstraat. Dan wil een aantal weer op zondag voetballen. Met Dirk Groot, Grofsmid (Kalkwijk) , Berend Bruins, Gerrit Klinkhamer, Pieter Reitsma Renze Frans, Bertus Pronk en Kees Kuik en ondergetekende wordt een hecht team gevormd.

Teamgenoten uit die tijd zouden nog leuke herinneringen kunnen ophalen o.a. over het oude sportterrein, waar menig overwinning werd behaald.

Het veld had ook haar slechte kanten. De doelmonden waren altijd vertrapt en varkensgras (zwintjegras) zorgde voor een beetje groene kleur op de grond. Harm Jan Frese was zelfs een keer zo begaan met de slechte toestand van het veld dat hij rondom de penaltystip een verhoging aanbracht, waardoor er geen plassen meer konden ontstaan. De tegenpartij wilde niet voetballen daar men veronderstelde dat het een graf betrof midden in de doelmond. De verhoging werd direct verwijderd. Maar ook dit veld naderde haar einde.

Op 30 juni 1973 neemt de gemeenteraad van Hoogezand-Sappemeer het besluit om 1. ten behoeve van de bouw van een kleedaccommodatie bij het sportterrein te Kiel-Windeweer een krediet van Fl. 24.800,- beschikbaar te stellen en 2. de gemeentebegroting voor het dienstjaar 1973 in verband met onder 1. vermelde te wijzigen.

We kunnen beginnen. Het kleedgebouw wordt afgekeken van het oorspronkelijke kleedgebouw in Westerbroek. We mogen er een bestuurskamer voor eigen rekening bijbouwen. Bouwbedrijf Joh. Van Delden te Kiel-Windeweer levert de materialen voor ruim Fl. 20.000,- (incl 16% BTW.). -14-

Alles moet dan zelf gebouwd worden, door eigen mensen. Gelukkig hebben we metselaars in ons midden, o.a. bestuurslid P.Reitsma. Overal uit het dorp worden tweedehands bakstenen verzameld voor de fundering. De nieuwe stenen worden bij de Klaplaan neergezet en de jeugd van de vereniging, o.a. de gebroeders Mulder, dragen letterlijk een steentje bij door ze naar de bouwplaats te brengen. Het voegwerk doet speler Andries Trip. Een keer gaat het mis door de plotselinge nachtvorst en een muur moet later gestukadoord worden. Het dak wordt met mastiek dicht gemaakt door o.a. Freerk Rozema. De hete teer die over de rand kiepert, belandt op het zadel van Freerk zijn fiets. Toch weten we de klus te klaren. Het installatiewerk werd verricht door een elektricien uit Eexterveen. De naam wil me niet te binnen schieten.

De totale kosten overschrijden de begroting en de voetbalclub past ongeveer Fl. 9000,- bij. De gemeente is nog bereid - via overleg met sportambtenaar Jaap Meijer - om enigszins bij te passen met bijna Fl. 3000,- onvoorzien.

Ook het veld moet geëgaliseerd worden. Hier springt dhr. R.Smit bij. Hij beschikt over een bulldozer en schuift de grond vlak. Geholpen door bakker Dirk Groot en Arie Keizer lukt het en kan er gras worden ingezaaid.

Dan moet bij het oude veld de zaak schoon worden opgeleverd. De stenen fundering van het kleedgebouw konden we niet slopen en bleef achter voor de eigenaar. Op een trainingsavond commandeert trainer Elzo Drent (schoonzoon van kroegbaas Mulder) de manschappen nog een keer naar het oude sportveld.

De dikke en zware stroomkabel moet met mankracht uit de grond worden getrokken en wordt dan als relikwie naar het nieuwe veld gebracht. De trainingen vonden verder plaats over de weg. Loopoefeningen zonder bal via Dorpsstraat, Sluisweg, Eendracht, Nieuwe Compagnie en Zuidlaarderweg en weer Dorpsstraat kwamen we terug op de basis. Conditie genoeg. Thuiswedstrijden werden gespeeld bij de v.v. Kwiek aan de Julianastraat. Dit ongemak duurde één seizoen.

Dan volgt de feestelijke opening van veld en gebouw door burgemeester Amerika. Bert van der Ark mag de schaar aanreiken waarmee het lint kon worden doorgeknipt. En dan denken dat het af is. Niet dus. Jan Wijchertjes werkt in Hoogezand bij de firma Waalpaal en weet ruim 100 betonpalen te versieren. -15-

De voetbalvereniging koopt buizen en rondom het veld komt een leunhek dat door eigen mensen gelast wordt. Nog is het niet rustig. We willen trainen bij licht.

De dikke kabel wordt ingegraven en langs beide lengtezijden van het veld, langs Klaplaan en langs de wijk komen 4 eenvoudige masten met daarop 2 x 1000Watt lampen.

Het hele veld is dan gelijkmatig verlicht. En als de voetbalvereniging in 1976 haar 30-jarig bestaan viert, opent wethouder van sport, mevr. H.Zuiderveld-Burema, de verlichting bij de jubileumfestiviteiten.

Tonnie Woldhuis, ex visboer, haalt nu wekelijks de toto- en lottoformulieren op en zorgt ervoor dat de voetbalvereniging financieel wat armslag krijgt.

De voetbalvereniging doet dan ook voetballend van zich spreken.

Ze worden kampioen en keren terug in de 1-ste klasse van de KNVB afd. Groningen. Spelers waren o.a. Otto Scholtens (keeper), Steven van der Ark, Egbert Takens, Jan Wijchertjes, Hendrik Keizer, Harrie de Boer, Jan Keizer, Arie Koekkoek, Jan Siebering Jan Meijer en Henk Martijn, Uit Hoogezand kwamen Wilfred en Kallie Lohman, de eerste buitenlandse spelers. Zelf maakte ik ook deel uit van het team, dat aanvankelijk onder leiding stond van Anton Wilbrink, maar zijn trainerswerk werd door Henk Martijn voortgezet. Anton kon het conditioneel niet meer opbrengen. Het kampioenschap werd gevierd in het clubcafé bij Anton en Dina Klok. Zij waren de nieuwe kroegbazen en tevens sponsor van de club.

(wordt vervolgd)

Henk Woldhuis (voorzitter voetbalvereniging “Kiel-Windeweer”)

-16-

Stichting Dorpsevenementen Kiel-Windeweer en Nieuwe Compagnie

Voor het tweede achtereenvolgende jaar hebben wij een Paasvuur georganiseerd en wederom bleek het een groot succes!

Op vrijdagmorgen zijn we met een aantal enthousiaste en gemotiveerde vrijwilligers begonnen om met trekkers en wagens jullie snoeiafval op te halen. En er was gesnoeid!!!

Zoveel dat we ook zaterdag de hele dag nog bezig geweest zijn. Tussen de middag hebben we met alle vrijwilligers buiten in de zon gezellig snert en broodjes genuttigd.

Zaterdag aan het eind van de middag zijn we gestopt en hadden een hele hoge Paasbult als resultaat.

1^e Paasdag werd deze bult aangestoken. Dit jaar op een speciale manier. De kinderen van groep 8 van school kwamen in optocht met brandende fakkels, om vervolgens de Paasbult aan te steken.

Het Paasvuur heeft veel mensen getrokken en het was een gezellige bijeenkomst. Dank nogmaals aan alle vrijwilligers en aan jullie die zoveel gesnoeid hebben!

Weet u het nog...in de koerier van januari werd gevraagd om 15 juli vrij te houden.

Dan organiseren we een dag voor alle inwoners van ons dorp.

Voor de kinderen tot en met 12 jaar zal er die middag eerst een luchtkussenparcours zijn. Hoe lang deze is en wat je allemaal moet doen, dat is nog een verrassing, maar het belooft een groot spektakel!!!

Voor de mensen vanaf 13 jaar is er daarna een buurtvolleybal-toernooi (mag gekostumeerd!). Hiervoor hebben we teams nodig van tenminste 6 spelers en een coach.

Aan het einde is er voor iedereen een bbq!

Zowel voor het parcours als voor het volleybal kunt u zich voor 1 juli opgeven bij

Thea Beerling 491794

Anja Kamphuis 491241

Het bestuur van de Stichting Dorpsevenementen

-17-

SVK

Kiel-Windeweer

2005

Secr: Kalkwijk 56, 9603 TD Hoogezand

Sport Vereniging Kielwindeweer

Internet : www.svk2005.nl E-mail: info@svk2005.nl

JAARVERGADERING 2006

Hoewel dit de eerste jaarvergadering van de nieuwe vereniging was, viel de belangstelling nogal tegen. Er waren ± 20 leden, buiten het bestuur aanwezig.

De meeste punten konden zonder discussie worden afgehandeld.

Notulen van vorig jaar werden ongewijzigd goedgekeurd.

Financieel verslag en begroting werden ongewijzigd goedgekeurd.

Uit de begroting kwam naar voren dat in 2006 de contributie niet verhoogt hoeft te worden.

Voor de kascommissie was Pia van Delden aftredend, zij wordt opgevolgd door Klaas Laan, die de controle samen met Ron Eissen volgend jaar zal uitvoeren.

Voorzitter Simon Laan was (volgens rooster) aftredend en werd zonder tegenkandidaten, unaniem herkozen.

Voor de activiteiten in 2006/2007 zal de nadruk gelegd worden op de z.g. 'Naschoolse Opvang' en uitbreiding van de activiteiten commissie ten behoeve van de Zuidlaarderbollen- en Oliebollen Acties.

AFSCHEID ARNOLD MULDER

Een belangrijk besluit welke door de vergadering genomen werd was de benoeming van Arnold Mulder tot Erelid van de Vereniging.

Dit naar aanleiding van zijn afscheid en het feit dat Arnold de (voormalige) Vereniging 25 jaar gediend heeft als trainer en als coach. Tevens is hij voorzitter geweest van 1985 tot 1990.

Na afloop van de vergadering was er een gezellige receptie voor Arnold georganiseerd waar hem de bijbehorende oorkonde en cadeaus werden aangeboden.

Uiteraard was dit ook het uitgelezen (onvermijdelijke) moment om diverse anekdotes op te halen uit het verleden van het verenigingsleven van Arnold. Een Spaanse trip van de volleyballers was hierbij waarschijnlijk wel het ultieme hoogtepunt.

-18-

SENIORENGYM BIJ SVK

Op **donderdagmiddag van 13:00 tot 14.15** geeft Lidy Verhagen gevarieerd les. Zij is in het bezit van diverse diploma's en kan daardoor op maat training geven. In perfecte gezondheid

of bijvoorbeeld last van reuma of astma? Lidy geeft les op het niveau dat nodig is. Zij heeft diverse materialen tot haar beschikking en de muziek staat vaak aan voor een gezellige sfeer.

Seniorengym in Kiel-Windeweer is goedkoop, gevarieerd en vooral dicht bij huis.

Kortom: blijf niet thuis zitten en doe meer op de donderdagmiddag van 13.15 tot 14.15.

Bereidt U voor op een mooie zomer waarin u zich weer sterk voelt.

Voor slechts 10,- euro (tot de zomer) traint u al mee in de sportzaal naast de Albrondaschool... tot donderdag!

Open Kielster "Frans Woltman bokaal" dart toernooi

Datum : 20 mei

Aanvang : nader te bepalen (afhankelijk van aantal deelnemers, iedereen krijgt nog bericht).

Inleg : 5 euro

Leeftijd vanaf : 16 jaar

Uiterlijke inschrijfdatum : 5 mei

opgave bij :

Jan Grave telef. 0598-491917

Frans Woltman 06-52128687

-19-

Doar bluit mien eerappellaand...

Zomerstop...

Het wil nog steeds niet erg vlotten met het voorjaar, het blijft maar wat kwakkelen. Het lijkt wel alsof we het prachtige weer in november vorig jaar nu moeten bekopen. Toch is het landbouwseizoen in volle gang, zoals we allemaal kunnen merken aan de toegenomen activiteit op de nog veelal zwarte gronden. Ook mijn eigen buitenactiviteiten nemen weer toe; enkele klussen vragen mijn aandacht en in combinatie met gezin, werk en studie raakt de agenda zo wat overvol. In overleg met mijn vaste bron voor dit feuilleton, plaatsgenoot Doeke Schrage, heb ik dan ook besloten een zomerstop in te lassen. Even tijd om te genieten van het – hopelijk – mooie weer en inspiratie op te doen voor een nieuwe serie artikelen.

Aan het eind van een seizoen hoort een korte terugblik. Een breed scala aan landbouwactiviteiten passeerde de revue, van aardappel tot gans. De belangrijkste reden om dit feuilleton te starten was (naast het plezier van het schrijven) mijn onbekendheid met de landbouw. Nog steeds ben ik geen deskundige, maar ik heb wel veel kennis opgedaan en kan de diverse activiteiten redelijk plaatsen. Wat dat betreft is mijn missie geslaagd. Maar daarnaast hoop ik dat ook u als gewaardeerde lezer een prettig kijkje in de landbouwkeuken heeft kunnen nemen.

In oktober gaan we weer verder met een nieuwe serie. Heeft u ideeën voor mogelijke onderwerpen? Aarzel niet en geef ze door zodat we ze tot een artikel kunnen verwerken.

Mede namens Doeke dank ik u hartelijk voor uw belangstelling en graag tot oktober.

Harald van Leeuwen

hvanleeuwen@stopshop.nl
deontdekking.web-log.nl

-20-

NIEUWS VAN DE ERKER

Berg nu de winterspullen maar op en haal de frisse lentekleuren naar voren. **In de Erker zijn de kerstaccessoires opgeruimd, hoewel de succesvolle kerstroute nog vers in ons geheugen zit en we al weer voorzichtig met de voorbereidingen van de volgende beginnen. Deze zal zijn op 9 en 10 december 2006. Maar we gaan ons nu verheugen op een mooie zomer.**

De eerste voorjaarsfair hebben we al gehad en deze keer in Bunderhee, ongeveer 4 km. over de grens bij Nieuwewschans.

Het was een fair georganiseerd door de vereniging: "Kleinschalige Ondernemingen op het Platteland", Waar zowel Jannie Lenting, Nicolien Wols en ik lid van zijn."t Was leuk om daar ook veel dorpsgenoten te zien

Wilt u meer weten over deze vereniging, dan kunt u kijken op www.agritoer.com

In de Erker heeft het warme rood en de goudgele kleur van de winter plaats gemaakt voor het groen en geel van de lente, er zijn nieuwe sieraden en aquarellen met bloemen als onderwerp. Bloemen, altijd weer een bron voor inspiratie. Tevens is er keramiek van Monica ten Hoor en beelden van Gretha Abee. Ook is de collectie kaarten weer aangevuld.

De volgende activiteit van mij is de kunstmarkt in het centrum van Assen op 27 mei van 10.00 tot 17.00 uur.

Graag tot ziens,

Wilma Horlings.

De Erker
Dorpsstraat 184
Kiel-Windeweer
openingstijden: vr. en zat. van 13.00-17.00 uur

-21-

ONDERLINGE UITVAARTVERENIGING HOOGEZAND EN OMSTREKEN.

Geschiedenis.

Kiel-Windeweer heeft tot 1969 een eigen begrafenisvereniging gehad. In dat jaar is de vereniging opgegaan, samen met 3 andere verenigingen, in de huidige uitvaartvereniging. Tijdens de oprichting in 1969 van de nieuwe vereniging is afgesproken dat getracht zal

worden bestuursleden te hebben die afkomstig zijn uit die plaatsen waar de oorspronkelijke verenigingen hun domicilie hadden.

Voorzitter Doeke Schrage, hoewel woonachtig in Nieuwe-Compagnie, is een uitstekend vertegenwoordiger van de Kielster bevolking. Sinds vorig jaar maakt ook mevrouw Koosje Kok-Schuringa deel uit van het bestuur. Voor vragen kunt u te allen tijde bij hen terecht.

De voorganger van de Kielster vereniging, de heer N. Vos is ook nog enige jaren voorganger van de nieuwe vereniging geweest om de uitvaarten van de Kielster bevolking te doen.

Algemene Ledenvergadering.

De nieuwe vereniging bestaat dit jaar dus 37 jaar. Al die tijd zijn de algemene ledenvergaderingen in Hoogezand gehouden met twee keer een uitzondering door uit te wijken naar Westerbroek en Kropswolde. De begrafenisverenigingen van deze twee plaatsen zijn namelijk ook opgegaan in de nieuwe vereniging.

En dan is Kiel-Windeweer dit jaar aan de beurt. Een goede gelegenheid voor de leden in Kiel-Windeweer om de ledenvergadering te bezoeken.

We verwachten u op maandag 29 mei a.s. in 't Woldhuus. Aanvang 19.30 uur. **De agenda voor deze avond zal medio mei worden gepubliceerd in de Regiokrant.**

Een aardige bijzonderheid is dat er die avond na afloop van de Algemene Ledenvergadering een voordracht zal worden gehouden door de heer Reint Wobbles van de Stichting Oud Groninger Kerken over grafmonumenten op de Groningse begraafplaatsen.

Ook niet-leden in Kiel-Windeweer en omgeving zijn hierbij vanaf 20.30 uur uitgenodigd om deze inleiding bij te wonen. U bent van harte welkom.

Lidmaatschap.

Er zijn diverse redenen te bedenken waarom mensen geen lid meer willen zijn van een uitvaartvereniging.

Maar hebt u er wel eens over nagedacht welke de voordelen van het lidmaatschap zijn.

-24-

Voor vragen kunt u altijd terecht bij mensen die bij wijze van spreken bij u om de hoek wonen. En die mensen, de bestuurders van de vereniging kent u vaak ook nog.

Gemakkelijker kan het niet.

Diezelfde bestuurders zorgen ervoor dat de door hun beïnvloedbare kosten van een uitvaart zo laag mogelijk worden gehouden. De vereniging werkt immers zonder winst oogmerk en dat kun je niet altijd zeggen van andere uitvaartorganisaties.

De nabestaanden van een overleden lid krijgen een eerste tegemoetkoming in de kosten van de uitvaart.

En dat alles voor slechts € 0,70 per maand per persoon vanaf 16 jaar.

Ledenwerving.

De uitvaartvereniging heeft een samenwerking met NUVEMA, de Nederlandse Uitvaartverzekeringsmaatschappij. Bij deze maatschappij kunt u de kosten die niet door de uitvaartvereniging worden betaald, aanvullend verzekeren naast het lidmaatschap dat u heeft of aan wilt gaan.

De adviseur van NUVEMA, de heer Wolter Meis, zal rond de datum van de Algemene Ledenvergadering in Kiel-Windeweer actief zijn. Hij zal u graag, indien u een adviesgesprek wenst, alles willen vertellen over de voordelen van het lidmaatschap van

de vereniging en de mogelijkheden van een aanvullende verzekering en de kosten daarvan.

Een dergelijk adviesgesprek bevelen wij van harte aan.

Het Bestuur.

Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, “Vrouwen van Nu”, afd. Kiel-Windeweer.

Op woensdag 19 april verzorgde apotheker Kranenburg de avond. Wij kregen veel uitleg over het gebruik van medicijnen en de werking ervan.

Ook gaf hij voorlichting over preventie testen.

Op woensdag 17 mei a.s. houden wij onze laatste vergadering van dit seizoen. **Buikdanseres Helia** vertelt dat de echt sierlijke dans goed voor je conditie en buikspierenis en laat ons verschillende stijlen zien.

Voor deze avond worden alle Dames van Kiel-Windeweer, Nieuw Compagnie en Kalwijk uitgenodigd.

Aanvang 20.00 uur in ‘t Woldhuus

-25-

De ouderenadviseur van Prisma

De ouderenadviseur helpt ouderen en mensen die jonger zijn dan 65 jaar die met bijvoorbeeld de volgende vragen zitten;

- hoe vind ik een aangepaste woning?
- waar kan ik een verhoogd toilet aanvragen?
- hoe vind ik ondersteuning bij de zorg voor ouders, partner of kind?
- kom ik in aanmerking voor tafeltje dekje of personenalarmering?
- hoe vind ik hulp bij relatieproblemen, financiën, verlies, of eenzaamheid?
- hoe kom ik aan huishoudelijke hulp?
- hoe vind ik hulp bij het invullen van formulieren?
- welke zorgmogelijkheden zijn er in de regio?

De ouderenadviseurs van Stichting Prisma werkt met andere instellingen samen in het Loket Wonen Welzijn Zorg van de gemeente Hoogezand-Sappemeer. Dit loket is gevestigd aan de Haydnlaan.

De ouderenadviseurs zijn op de wijkspreekuren bereikbaar of komen bij u thuis. Bijvoorbeeld als u niet in staat bent een van de spreekuren te bezoeken of als u het prettiger vindt thuis zaken te bespreken.

U kunt de ouderenadviseurs bereiken via het telefoonnummer van Stichting Prisma: (0598) 364900 of via de spreekuren in de wijken;

De Reenske Compagnie, Tak van Poortvlietstraat 361 ,
Tel. (0598) 350183 Spreekuur op dinsdag en donderdag van
15.00 uur tot 16.00 uur.

't Spinneweb, Burgemeester Jonkerstraat 11a, Tel. (0598) 395104
Spreekuur op dinsdag en donderdag van 11.00 uur tot 12.

De Woldewieken, Melkweg 292a, Tel. (0598) 320862
Spreekuur op dinsdag en donderdag van 9.00 uur tot 10.00 uur.

-26-

Beste dorpsgenoten,

HELP ons! Ideeën gezocht!

Zoals jullie ongetwijfeld weten is Kiel-Windeweer aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Om het officieel "opspelden" niet onopgemerkt te laten wil ik hierbij oproepen tot het aanleveren van ideeën (geeft niet welke) via de website, e-mail, briefje, telefoon/fax en/of aanwezig te zijn op de bijeenkomst op 5 mei.

Voor meer informatie zie hieronder of op www.kiel-windeweer.nl

We zijn op zoek naar twee soorten ideeën:

- * Eenmalige activiteiten om het opspelden te vieren;
- * Blijvende herinnering aan het beschermd dorpsgezicht, zowel voor inwoners als buitenstaanders.

Heeft u ideeën? Aarzel niet en plaats ze op dit forum. Vindt u het lastig dit forum te gebruiken? Mail dan uw reactie naar: hvanleeuwen@stopshop.nl

of

Doeke Schrage
Nieuwe - Compagnie 4
9605 PX KIEL-WINDEWEER
Tel./Fax 0598-324047/ 06-25355588
e-mail: d.h.schrage@planet.nl

Alvast bedankt voor het meedenken.

Dankbetuiging

Het is onmogelijk om dit persoonlijk te doen, daarom willen wij iedereen HEEL HARTELIJK BEDANKEN voor de vele bloemen, kaarten, telefoontjes en de persoonlijke woorden van steun na die verschikkelijke brand.

NANNE en GRIETJE BOUIUS
KIEL-WINDEWEER

Steunpunt Mantelzorg Hoogezand-Sappemeer

Zorgt u voor een familielid, vriend of buur met een chronische ziekte of handicap? Dan bent u mantelzorger!

Het Steunpunt Mantelzorg is er voor ú

- **Informatie**
- **Advies**
- **Ondersteuning**
- **Een luisterend oor**
- **Contact met andere mantelzorgers**

Steunpunt Mantelzorg Hoogezand-Sappemeer
Postbus 335
9600 AH Hoogezand
T (0598) 350 350
Bezoekadres: Haydnlaan 2.
De ondersteuning is gratis.

Het paasvuur van 2006.

Pasen is ook alweer voorbij. In Kiel was een prachtig paasvuur die veel toeschouwers trok. De dagen en de week voorafgaand aan het gebeuren waren de mensen van het paasvuurgebeuren erg druk met alles.

De familie de Jonge had het land beschikbaar gesteld.

De lichtpalen moesten de grond in en de lampjes, haast met gevaar voor eigen leven, er boven in.

Een week voor Pasen werd al begonnen met de bult. Maar vrijdag en zaterdag, 14 en 15 april, was het werk gigantisch.

Er werd continu gereden met vier tractors, met ieder twee wagens er achter en veel vrijwilligers. Tjonge jonge, heel het Kielster tuingebouwen lag zo'n beetje op de paasbult. Op het laatst moest er met een kraan nog vorm aan worden gegeven en het moet gezegd, de paasbult stond er mooi en fier bij!

Je kon drinken kopen en er stond zelfs nog een toilet!

Om kwart voor acht kwamen de kinderen, ik meen van groep acht, met fakkels aanlopen en die hebben samen de bult aangestoken. Veel Kielsters waren er getuige van. Het was een gezellige gebeurtenis.

De medewerkers hebben er heel veel werk aan gedaan. Ze zullen erg moe, maar voldaan zijn geweest. Zelfs het weer werkte op eerste paasavond geweldig mee.

Men kan terugzien op een goed geslaagd paasvuur.

Koosje Kok-Schuringa.

Laatste pram door Kieldiep in begin 1970

Foto gemaakt door Harrie Lambers

-31-

Toelichting Besluit Aanwijzing Beschermd Dorpsgezicht Kiel-Windeweer.

Attentie!

Wegens de lengte van de totale Toelichting wordt **nu het 1^e gedeelte** afgedrukt en werd het 2^e gedeelte in de vorige Koerier geplaatst.

De begrenzings-deelkaarten staan op www.kiel-windeweer.nl onder Forum.

Bron: Toelichting Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist.

TOELICHTING

Bij het besluit tot aanwijzing van

het beschermde dorpsgezicht **Kiel-Windeweer**,
in de gemeente Hoogezand-Sappemeer (Groningen)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988.

datum in procedure: 12 juni 2003

datum aanwijzing: 27 februari 2006

errata: aangepaste versie, febr. 2006

1^e gedeelte.

KIEL-WINDEWEER, GEMEENTE HOOGEZAND-SAPPEMEER

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850.

-32-

In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is ook de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd.

Het besluit tot aanwijzing van Kiel-Windeweer, gemeente Hoogezand-Sappemeer, als beschermd dorpsgezicht vloeit voort uit deze inventarisatie.

INLEIDING

Het beschermd gezicht Kiel-Windeweer ligt in het zuiden van de gemeente Hoogezand-Sappemeer, in de regio Veenkoloniën in de provincie Groningen.

Het beschermd gezicht omvat globaal gezien het gehele dorp Kiel-Windeweer, dat wil zeggen het gedeelte van het Kielsterdiep vanaf de voormalige splitsing met het gedempte Nieuwe Compagniesterdiep in het noorden tot aan het verbindingskanaal naar Annerveenschekanaal (provincie Drenthe) in het zuiden en de aan weerszijden van het hoofddiep gelegen bebouwing en landerijen tot op een afstand van zo'n 625 meter uit de as van het diep (dat in de volksmond 'Kioldiep' wordt genoemd).

Kiel-Windeweer is een bijna zeven kilometer lange Veenkoloniale lintbebouwing die zich heeft ontwikkeld langs het Kielsterdiep dat vanaf 1647 en de daarop volgende decennia vanaf het Winschoterdiep in zuidoostelijke richting werd gegraven. Hoewel de ruimtelijke structuur van voor 1850 dateert, is de aanwijzing mede gebaseerd op het feit dat Kiel-Windeweer geldt als een zeer gaaf voorbeeld van een agrarische Veenkoloniale nederzetting, waar de ruimtelijk-historische en architectuurhistorische ontwikkelingen in de periode 1850-1940 zeer duidelijk zichtbaar zijn. Deze ontwikkelingen stonden in nauw verband met de toenmalige

economische, agrarische en landschappelijke ontwikkelingen in de Groningse Veenkoloniën die uniek zijn voor Nederland.

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Het huidige aanzien van Kiel-Windeweer is grotendeels bepaald door de ontwikkelingen in de periode 1850-1940, toen het dorp zijn grootste groei doormaakte.

-33-

De oorsprong van de ruimtelijke structuur van het beschermd gezicht dateert echter uit de 17de eeuw. In de eerste decennia van die eeuw werd namelijk een begin gemaakt met de exploitatie van het hoogveengebied Oostermoer die tot in de 20ste eeuw zou voortduren. Samen met het ten oosten ervan gelegen Bourtanger Moeras, dat grotendeels in Duitsland lag, vormde het Oostermoer één van de grootste hoogveencomplexen van Europa. Het strekte zich vanaf de Hondsrug in oostelijke richting uit tot het Bourtanger Moeras en besloeg Zuidoost-Groningen en Oost-Drenthe. Reden tot de grootschalige afgraving van het Oostermoer was de steeds groter wordende vraag naar de brandstof turf door de stad Groningen en de Hollandse steden, door de toenemende fabricage van baksteen en door het feit dat onder andere de Groningse turfschippers na de Dertigjarige Oorlog(1618-1648) de Hanzesteden van turf gingen voorzien. Turf werd verkregen door het afgraven van hoogveen dat vervolgens werd gedroogd; vooral de onderste, oudere veenlagen waren geschikt.

In de provincie Groningen was men reeds bekend met het verschijnsel van grootschalige veenafgraving. In het Westerkwartier waren vanaf het midden van de 16de eeuw door de heren van Nienoord delen van het hier gelegen veen ontgonnen. In het Oostermoer had het Cisterciënser klooster van Aduard reeds vanaf de 13de eeuw aan de westelijke rand, bij Kropswolde en Wolfsbarge, op kleine schaal turf afgegraven. Na de Reductie in 1594 verviel al het kloosterbezit, waaronder het uitgebreide hoogveengebied in Zuidoost-Groningen, aan de Staten van Stad en Lande van Groningen. Het overige deel van het Oostermoer, de huidige Drentse Veenkoloniën, was in bezit van verschillende Drentse marken. Om aan de onenigheid over de veenbezittingen tussen de Drentse marken en Stad en Lande van Groningen een einde te maken bepaalde landmeter Johan Sems in 1615 de grens tussen beide bezittingen, de zogenoemde Semslijn. Tot op heden vormt de Semslijn de grens tussen beide provincies.

Om het hoogveen begaanbaar te maken, droog te leggen en vervolgens af te graven, was de aanleg van een kanalenstelsel nodig.

De stad Groningen nam de organisatie van de ontsluiting grotendeels voor haar rekening. In de 17de eeuw streefde ze ernaar steeds meer

-34-

veen in haar bezit te krijgen. Eerst pachtte zij delen van de Staten van Stad en Lande, later ging dit -mede door haar streven de Ommelanden te domineren- over in bezit. Begonnen werd met de aanleg van een oost-west as, het Winschoterdiep. In 1614 werd bij Hoogezand gestart en omstreeks 1727 Winschoten gepasseerd. Vanuit het Winschoterdiep werden in zuidelijke richting aftakkingen gegraven om een bepaald gebied te ontginnen. Hiertoe verleende de Stad aan verschillende ontwikkelingsmaatschappijen, compagnieën genaamd, een concessie. Als tegenprestatie ontving de Stad een aandeel in turf. Er waren verschillende compagnieën bij de ontginning van de Veenkoloniën betrokken, zoals bijvoorbeeld de Borgercompagnie die bestond uit burgers uit de Stad. Na 1750 nam de Stad zelf de aanleg van kanalen en de exploitatie van het veen ter hand, zoals ook het geval was met het Stadskanaal.

In 1637 werd een scheidingsakte opgemaakt; er werd een contract aangegaan tussen de stad Groningen enerzijds en het kerspel Kropswolde anderzijds, waarbij men kwam tot een 'scheijdinge tusschen Wolder ende Stadts Veenen'. Vervolgens werd er in 1647 een contract gesloten tussen de stad Groningen en de Nieuwe Friesche Compagnie c.q. Kijlcompagnie. Deze compagnie groef tussen 1647 en 1653 het Kielsterdiep tot aan de sluis. De 'Nieuwe Friesche Compagnie' was een consortium van Friese veenboeren, waarvan enkele reeds deelnamen aan de 'Oude Friesche Compagnie' die de Kalkwijkster venen had ontgonnen. In 1647 werd begonnen vanaf het Winschoterdiep ter hoogte van Hoogezand in zuidelijke richting een kanaal te graven, het Kielsterdiep. Na verloop van tijd werd de richting van het Kielsterdiep meer naar het zuidoosten verlegd. Aan deze richtingsverandering wordt de naam Kiel (hoek of bocht) verbonden. De wijziging van de afgravingsrichting is waarschijnlijk te danken aan het feit dat in verband met de afwatering van de veenkolonie het beste loodrecht tegen de klimming van het veen kon worden ingegraven. Een andere, minder aannemelijke versie verhaalt dat men tijdens het graven in conflict kwam met de familie Oldenziel, die veenbezittingen ten zuiden van de Semslinie had, en daarom afboog naar het oosten.

-35-

Hoe en onder welke condities een veenkolonie moest worden aangelegd, werd door de stad Groningen vastgelegd in een contract van aanleg dat met een compagnie werd afgesloten. In zo'n contract werden de afmetingen en capaciteit van het hoofddiep, wijken (hoofdraai) en zwetsloten (ruggeraai) vastgelegd. Een contract van aanleg bepaalt dus tot op de dag van vandaag de ruimtelijke structuur van een veenkoloniale nederzetting. In de loop der tijd werden de vereiste afstanden tussen de wijken en de lengte van de kavels gewijzigd. Bij vroege ontginningen zoals Kiel-Windeweer bedroeg de afstand tussen twee wijken ongeveer 130 meter en kregen de kavels een lengte van ongeveer 625 meter. Bij latere ontginningen, bijvoorbeeld Wildervank, liep de kavellengte op tot zo'n 2... 4 kilometer en de afstand tussen twee wijken tot ongeveer 200 meter, zoals in Stadskanaal. Ook werd in een contract van aanleg altijd bepaald dat een hoofddiep tegen de klimming van het veen moest worden gegraven. Omdat het Oostermoer van noord naar zuid en van west naar oost opliep, werden veel kanalen in zuidoostelijke richting aangelegd. Bovendien was de voor de bevaarbaarheid van de kanalen een verdeling in panden en de aanleg van schutsluizen nodig. Bij de vroege afgravingen zoals Kiel-Windeweer, werd steeds bepaald dat er één hoofdkanaal moest worden gegraven. Aan de 'drukke kant' werd een doorgaande weg aangelegd die ter hoogte van elke wijk moest worden onderbroken door een brug. Bij latere afgravingen werd om het landverkeer minder te hinderen en om meer ruimte voor niet-agrarische bebouwing te creëren bepaald dat een dubbel kanaal (Wildervank) of een achterdiep (Stadskanaal) moest worden aangelegd.

Door de aanleg van een stelsel van hoofddiep, wijken en zwetsloten viel het veen droog en kon worden afgegraven. Vooral de onderste veenlagen hadden een hoge verbrandingswaarde en moesten de ontginning rendabel maken. De bovenste laag, 'de bonk', was alleen geschikt voor de fabricage van turfstrooisel en voor het maken van de zogenaamde dalgrond.

Na de afgraving van het veen verdwenen de compagnieën en werden de gronden verkocht aan boeren die het land voor akkerbouw geschikt maakten en de veenkolonie ten behoeve van agrarisch gebruik

-36-

inrichtten. De hierboven genoemde bonk werd op de reeds afgegraven grond geworpen en vervolgens vermengd met zand en stadsmest; zo ontstonden de vruchtbare dalgronden.

Kiel-Windeweer is waarschijnlijk vanaf de eerste helft van de 18de eeuw veranderd in een agrarische nederzetting. Terwijl de afgegraven veengronden tot dalgronden werden getransformeerd, werden aan beide zijden van het hoofddiep boerderijen gebouwd: idialiter twee op een 'eiland', dat wil zeggen op het stuk grond tussen twee wijken. Op de kaart van Th. Beckeringh is te zien dat het Kielsterdiep rond 1781 tot halverwege aan zowel de drukke als de stille kant reeds bebouwd was. Soms met één boerderij per 'eiland' in andere gevallen met twee. Tussen de boerderijen aan de oostzijde was rond het midden van de 18de eeuw reeds een N.H.-kerk gebouwd. Op zo'n 625 meter oostwaarts is, parallel aan het Kielsterdiep, de Kielsterachterweg gelegen. In veel Veenkoloniën werd op de voormalige concessiegrenzen een zogenoemde achterweg aangelegd. Doordat de doorstroom langs het hoofddiep nogal bemoeilijkt werd door de dicht op het hoofddiep gelegen bebouwing, ontwikkelde de Kielsterachterweg zich tot een belangrijke verkeersader. Dit in tegenstelling tot de meeste andere achterwegen.

Rond 1850 kende het Kielsterdiep aan weerszijden een lintbebouwing die zich ter hoogte van de N.H.-kerk concentreerde. Dit 'centrum'-gedeelte werd ook wel Noord-Windeweer genoemd. Naar het noorden en zuiden werd de lintbebouwing steeds dunner. Het gedeelte ten noorden van Noord-Windeweer werd aangeduid als Kiel, het gedeelte te zuiden ervan als 'Boven Kiel'. De doorgaande weg aan de westzijde van het Kielsterdiep, de Dorpsstraat, was nog onverhard, maar het noordelijke deel van de Kielsterachterweg en de Zuidlaarderweg die de Kielsterachterweg via De Groeve met Zuidlaren verbond waren reeds verhard. De bebouwing bestond in het midden van de 19de eeuw uit boerderijen, woonhuizen en in het 'centrum' tevens uit enkele

woonwinkelpanden en bedrijfspanden zoals een smederij of stelmakerij. Aan de stille oostzijde (in de volksmond 'landszijde'), waar de bebouwing iets minder dicht was dan aan de westzijde, stonden hoofdzakelijk boerderijen. Deze boerderijen waren een

-37-

Veenkoloniale variant op het Oldambtster type. De inrichting van de schuur van de boerderijen was zodanig dat de achterzijde gemakkelijk vanaf het land te bereiken was en dat door de schuurdeuren aan de voorzijde de producten direct op een schip konden worden geladen en afgevoerd. De inrichting van de kavel, waarop een boerderij gelegen was, volgde een voor de Veenkoloniën typerend schema. Direct aan het hoofddiep was de boerderij met eventueel een siertuin, stookhut en moestuin gelegen. Vervolgens lag achter de boerderij een klein gedeelte weiland, gevolgd door bouwland. Aan de ene lengtezijde van de kavel lag een zwetsloot en aan de andere een bredere wijk, waardoor geen enkel punt van de kavel meer dan 65 meter van het water verwijderd was.

In de tweede helft van 19de en eerste helft van de 20ste eeuw behield Kiel-Windeweer zijn agrarisch karakter en ontwikkelde zich niet tot een meer stedelijke en industriële nederzetting, zoals Hoogezand of Veendam. Wel kende het dorp enige industrie en nijverheid. Voor 1900 waren langs het Kielsterdiep vier scheepswerven gevestigd, die in 1930 overigens reeds waren verdwenen, en stond aan de westzijde ter hoogte van de N.H.-kerk een korenmolen. Daarnaast was in 1898 ten westen van de splitsing met het Nieuwe Compagniesterdiep de eerste coöperatieve aardappelmeelfabriek in de Veenkoloniën, 'Eendracht' genaamd, opgericht. In Nieuwe Compagnie volgde in 1900 de oprichting van de eveneens coöperatieve aardappelmeelfabriek 'De Toekomst'. De 'Eendracht' is in 1935 ontbonden en 'De Toekomst' werd in 1973 opgeheven. Van de 'Eendracht' resteert alleen de directeurswoning, van 'De Toekomst' staat het gebouwencomplex er nog.

De lintbebouwing van Kiel-Windeweer verdichtte zich in de periode 1850-1940 meer en meer. Deze verdichting betrof vooral de niet agrarische bebouwing.

De bestaande boerderijen werden in deze periode veelal vernieuwd. Vanaf 1900 vond uitbreiding vooral plaats rondom het kruispunt met

-38-

de Zuidlaarderweg. Aan de noordzijde van deze weg werden in de jaren dertig van deze eeuw enkele middenstandswoningen gebouwd.

Rond 1900 was het wegennet grotendeels verhard en lag over het Kielsterdiep een groot aantal bruggen. Ten noorden van de Zuidlaarderweg, in Kiel, werd rond 1900 de bestaande schutsluis vervangen en ernaast, aan de drukke kant, een sluiswachterswoning gebouwd. Tegenover de sluiswachterswoning lag één van de drie scheepswerven. De meeste over het Kielsterdiep gelegen beweegbare bruggen betroffen voetbruggen die toegang verschaften tot de 'eilanden' aan de stille zijde van het kanaal. Ter hoogte van de N.H.-kerk en de splitsing met de Dwarsweg, nu Wildervanksterweg geheten, lagen ophaalbruggen en op de kruising met de Zuidlaarderweg een draaibrug.

Na 1945 hebben er geen ingrijpende veranderingen in de ruimtelijke structuur en het bebouwingsbeeld van Kiel-Windeweer plaats gevonden. Het stelsel van hoofddiep, wijken en zwetsloten ondervond enige schade door dempingen. Ter hoogte van het kruispunt met de Zuidlaarderweg is een klein gedeelte van het Kielsterdiep gedempt en verdween de draaibrug en één aangrenzend pand. Ten gevolge van de schaalvergroting in de landbouw werd een deel van de wijken gedempt; het grootste deel van de wijken ligt echter nog open. Daarnaast zijn enkele voetbruggen over het hoofddiep verdwenen. Evenals de meeste dorpen in Oost-Groningen heeft ook Kiel-Windeweer vanaf de jaren 1960 te kampen gehad met een afname van het aantal inwoners. Na 1945 heeft de bestaande bebouwing zich hier en daar wat vernieuwd en verdicht, terwijl op sommige plekken in het lint panden zijn afgebroken. Veel boerderijen kregen nieuwe bijschuren. Nieuwbouw heeft aanvankelijk plaatsgevonden dwars op de bestaande hoofdstructuur langs de Zuidlaarderweg, in aansluiting op de bestaande bebouwing. Recentelijk is een grotere nieuwbouwlocatie ingericht ten zuiden van het 'centrum'. Ter hoogte van deze nieuwbouwlocatie is over het Kielsterdiep een vaste betonnen brug geconstrueerd.

Vervolg: 2^e gedeelte Zie: vorige Koerier

-39-

